

Mr. sc. Bojana Popadić
Mr. sc. Bojan Ćorluka
Univerzitet u Istočnom Sarajevu / University of East Sarajevo
Filozofski fakultet / Faculty of Philosophy

UDK 796.01:159.9

MOTIVACIJA ZA POSTIGNUĆEM I OPŠTI STAV O VRIJEDNOSTI SPORTA

ACHIEVEMENT MOTIVATION AND THE GENERAL ATTITUDE TOWARDS SPORT VALUES

Sažetak

Rad se bavi istraživanjem odnosa motivacije za postignućem i opšteg stava o vrijednosti sporta kod sportista (košarkaša, fudbalera i odbojkaša). Na osnovu rezultata smo utvrdili distribuciju opšteg stava o vrijednosti sporta te relacije između motivacije za postignućem i opšteg stava o vrijednosti sporta. Ispitanici koji imaju izražen motiv postignuća imaju pozitivan opšti stav, spremni su da ulažu dodatne napore kako bi unaprijedili stanje stvari u sportu, teže da ostvare postavljene, jasno precizirane i dovoljno visoke ciljeve.

Primijetili smo da motivacija za postignućem igra veliku ulogu u stavu o vrijednosti sporta. Kad je u pitanju motivacija za postignućem, važno je znati da za osobe koje imaju tendencije ka takmičenju i/ili postizanju cilja, ali nisu razvile osobine da budu uporne, istrajne i orijentisane ka planiranju, vrlo vjerovatno neće biti uspješne, a s tim treba da budu upoznati i treneri i psiholozi koji pripremaju sportiste.

Razvoj i zadovoljenje motiva za postignućem kroz sportske aktivnosti omogućuje zadovoljenje niza drugih motiva koji su bitni za realizaciju ličnih potreba, a samim tim i na angažman u sportu i za opšti pozitivan stav o vrijednosti sporta.

Ključne riječi: *motivacija za postignućem, opšti stav o vrijednosti sporta*

Summary

This paper deals with the research of relations between achievement motivation and the general attitude towards sport values in case of sportsmen (basketball, football and volleyball players). On the basis of the results, we have determined the distribution of the general attitude towards sport values, as well as the relation between achievement motivation and the general attitude towards sport values. Examinees with bold achievement motivation have positive general attitude, they

are ready to strive efforts in order to improve their sports results, and they tend to achieve the set, clearly defined and high enough goals.

We have noticed that achievement motivation has an important role in the attitude towards sport values. When it comes to achievement motivation, it is very important to know that persons with tendencies towards competition and/or achieving the goal probably would not be successful without developed characteristic of being determined, patient and oriented towards planning. Both psychologists and trainers in the process of sportsmen preparation should be familiar with this fact.

The development and fulfilment of achievement motives through sport activities provide fulfilment of many other motives important for relasiation of personal needs, and the engagement in sport and the general postive attitude towards sport vaules.

Key words: *achievement motivation, general attitude towards sport values*

Uvod

Prepoznavanje indikatora koji doprinose razvoju sporta predstavlja izuzetno bitne momente za sveobuhvatni napredak u toj oblasti. Na osnovu njih možemo utvrditi koliko su sportisti angažovani, procijeniti efikasnost, da li motivacija čini da se postižu bolji uspjesi i da li motivacija utiče na stav o stanju stvari u sportu, koliko sport utiče na formiranje stila života, kontrolu i regulaciju emocija, uticaj anksioznosti na burnout efekat (emocionalna pregorjelost) ili „staleness“ (pretjeranost, „potrošenost“), postoji li „Fer-plej“. Fer-plej ne označava samo poštovanje dogovorenih pravila igre; taj pojam mnogo više upućuje na držanje sportiste: poštovanje protivnika i očuvanje psihičkog i fizičkog dostojanstva. Mentalne vještine i psihološke pripreme sportista su od izuzetnog značaja za postizanje vrhunskih rezultata u sportu.

U ovom kompleksnom istraživanju ispitivali smo odnos motivacije za postignućem kao značajnog aspekta opšteg stava sportista o vrijednosti sporta. Prije odabira nekog sporta važan je odnos prema toj vrsti sporta, ali i stavu o sportu uopšte, kao i odnosu prema stvarima i pojavama u čijem je okrilju zanimanje sportiste. Opšti stav o vrijednosti sporta je determinisan nizom faktora koji utiču na zadovoljstvo opštim stvarima i pojavama, spremnost da se dodatno angažuje u sportu te opštim stavom o vrijednosti sporta.

Sagledavanje pokazatelja koji određuju takve stavove trebalo bi da omogućí razumijevanje stanja stvari u sportu, čijim uvidom bi se omogućílo usmjeravanje naše buduće aktivnosti u sportu.

Pojmovna određenja

Radi jasnijeg i preciznijeg tumačenja i shvatanja pojmova i konstrukata ukratko će biti objašnjena njihova priroda i suština te teorijska podloga.

Stavovi

Stavovi i socijalni motivi pokreću na aktivnost i omogućavaju sagledavanje ljudskog ponašanja. Stavovi uvijek obuhvataju tri komponente: kognitivnu, afektivnu i konativnu. Kognitivnu komponentu stava čine shvatanja i saznanja o objektima prema kojima postoji stav. Uz znanje se vezuje i vrednovanje, tj. ocjena o tome da li je nešto dobro ili loše, korisno ili štetno, te zaključujemo da – osim znanja – kognitivna komponenta stava uključuje i sudove i vrijednosti. Afektivna komponenta stava uključuje osjećanja u vezi sa objektom prema kojem imamo stav (neke osobe, objekti ili situacije nam se sviđaju ili ne sviđaju, prijatne su nam ili neprijatne). Konativna komponenta se sastoji u tendenciji da se učini nešto u odnosu na objekat stava, te da se pristupi konkretnoj akciji u vezi sa tim objektom. Pozitivan stav utiče da se razvijaju aktivnosti na razvijanju pojava, a negativan na suzbijanju.

Stavovi u velikoj mjeri utiču na postupke ljudi te pomoću njih možemo predviđati ponašanje ljudi na osnovu utvrđivanja njihovog stava o nekom postupku. Stavovi se relativno lako mogu objektivno mjeriti, jednostavnije nego motivi, te su zbog toga stavovi najlakši put za razumijevanje motivacije. Mjereći stavove, dolazimo do motiva koji su značajni za razumijevanje ljudskih postupaka.

Kada se govori o razlikama među stavovima prema nekom objektu, treba navesti dimenzije stavova. Navodi se sedam takvih dimenzija i to:

- direkcija stava: podrazumijeva pozitivan ili negativan odnos prema objektu;
- složenost stava: obuhvata kognitivnu (količinu i vrstu znanja o objektu), afektivnu (emocije prema objektu) i konativnu komponentu (spremnost da se učini nešto u odnosu na objekat);
- ekstremnost: stepen pristajanja uz neki stav;
- usklađenost: podrazumijeva podudaranje kako u valenciji pozitivnog ili negativnog odnosa tako i u stepenu valencije tri komponente stava;
- dosljednost stava: ogleda se u tome u kojoj mjeri se stavovi primjenjuju na sve slučajeve gdje ih je moguće primijeniti;

- snaga stava: predstavlja otpornost stava prema pojedincima koji se suprotstavljaju stavu;
- otvorenost: označava spremnost pojedinca da otvoreno ispolji svoj stav (Rot, 2003).

Stavovi se formiraju i mijenjaju tokom socijalizacije. Oni se usvajaju socijalnim učenjem. Posljedica su prethodnog iskustva koje utiče na ponašanje u vidu stvorenih dispozicija ili unutrašnjih reakcija na stimulse. Stavovi utiču na sve mentalne funkcije (pamćenje, mišljenje, opažanje, emocionalne reakcije, suđenje i motivaciju).

Kao bitan faktor koji utiče na formiranje stavova sportista može se uzeti motivacija koja predstavlja ukupnost procesa koji nas pokreću na određene aktivnosti radi postizanja nekog cilja. Neki od najvažnijih faktora motivacije su uspjeh, saradnja, nagrada, takmičenje, mogućnost odlučivanja, zadovoljstvo pojedinca u odnosu na kolektiv, mogućnost napredovanja, zarada itd.

Postoji niz opštih i posebnih faktora koji utiču na formiranje stavova. Prvu grupu faktora sačinjavaju opšti, univerzalni faktori koji utiču na ukupna dešavanja u društvu. Uticaj ovih faktora je posredan i može se ustanoviti samo kada se stavovi posmatraju duže vrijeme i na široj populaciji. Drugu grupu faktora čine opštenitiji činioci koji neposredno djeluju na ponašanje (pripadnost nekoj grupi, informisanost o objektima ili idejama, aktuelne potrebe itd.). Ovi faktori neposredno djeluju i omogućavaju da konkretnije ustanovimo uzroke postojanja određenih stavova. Treću grupu stavova sačinjavaju mnogobrojni specifični uslovi u kojima se u toku dužeg ili kraćeg vremena pojedinac nalazi (izloženost uticaju sredstava masovnih komunikacija ili načinu njihovog organizovanja). Ovim faktorima se posvećuje posebna pažnja jer utiču na formiranje i mijenjanje socijalnih stavova (Rot, 2002).

Grupna pripadnost se uzima kao faktor formiranja socijalnih stavova. Velike i male grupe karakterišu određena uvjerenja, vrijednosti, norme, stavovi i mišljenja. Uticaj na formiranje grupa može da se vrši na tri načina:

- grupa utiče na izbor informacija (one informacije koje su u skladu sa shvatanjima grupe i koje se šire kroz grupu);
- naglašavanje vrijednosti za koje se grupa zalaže;
- socijalna podrška koju pruža grupa. Grupa vrši pritisak da stavovi budu uniformni i da se svi članovi pridržavaju tih stavova jer će u protivnom biti sankcionisani oni koji takve stavove ne budu ispoljavali.

Prema Rotu (2002), male grupe (porodica, prijatelji, sportski klubovi, radne jedinice itd.) imaju najznačajniji uticaj na formiranje stavova posebno kada su takve grupe referentne za pojedince, tj. kada pojedinac prihvata vrijednosti te grupe i poistovjećuje sa njom.

Kao osnov ovog istraživanja oslonićemo se na funkcionalnu teoriju stavova. Prema Rotu (2002), u funkcionalnosti stavova za zadovoljenje različitih motiva leži ključ za objašnjenje procesa formiranja i mijenjanja stavova. Funkcionalisti smatraju da nisu toliko važni kognitivni procesi i kognitivni elementi i njihova usklađenost koliko motivacioni momenti i smisao stava kao i korist od njega.

Vrijednosne orijentacije

Vrijednosne orijentacije predstavljaju psihološke dimenzije koje obuhvataju opšte vrijednosti u sklopu ličnosti koje ga trajno i intenzivno pokreću na aktivnost s ciljem ostvarivanja postavljenih ciljeva. One uključuju veći broj stavova i imaju za cilj da ličnost pokreću i usmjeravaju na određeni oblik ponašanja.

Vrijednosti koje su usmjerene na socijalno značajne ciljeve su one čije ostvarivanje podrazumijeva interakciju sa drugim ljudima i ostvarivanje socijalnog uticaja. Neki od njih su: uticajnost, popularnost, saznavanje, saradnja, pomaganje, pravednost. Vrijednosti se mogu odnositi kako na specifične ciljeve kojima pojedinac teži tako i na konkretne pojave koje pojedinac smatra poželjnim. Smatra se da je za pojam vrijednosti najvažnija ideja o poželjnom.

Vrijednosti su veoma kompleksan i razvojan opšteljudski fenomen koji karakteriše i društvo i čovjeka, a izrastaju iz jedinstva društvene i lične prakse. Prisutne su u svim oblastima i oblicima reprodukcije ljudskog života. U zavisnosti od oblasti ili drugog kriterijuma, vrijednosti mogu biti: ekonomske, ideološke, političke, pravne, kulturne, moralne, umjetničke itd.

Da bismo utvrdili osnovna određenja vrijednosti, moramo poći od određenih shvatanja svijeta i čovjeka i to u odnosu čovjeka prema svijetu iz kojeg se razvijaju vrijednosti. Najbolji uvid u pojmovnu problematiku ćemo ostvariti polazeći od filozofskih problema kao najkompleksnijih i najracionalnijih, kroz teorijska shvatanja svijeta, čovjeka i smisla postojanja čovjeka u svijetu u čijim je okvirima i vrijednosni odnos čovjeka prema svijetu i samom sebi.

Klasifikacije vrijednosti su složene i raznovrsne. Najčešće se klasifikuju na: fundamentalne i instrumentalne, pojedinačne, posebne i opšte; niže, srednje i više; materijalne i duhovne; hedonističke, utilitarne, vitalne, društvene, moralne, estetske i sazajne; individualne i grupne (klasne, nacionalne, vjerske, profesionalne, slojne, rasne); egzistencijalne, sigurnosne, razvojne; socijalne i lične; opšteljudske (univerzalne), parcijalne.

Definicija koju su dali Rot i Havelka (1973) još se najčešće koristi u literaturi, a oni definišu vrijednosti „kao trajan izrazito pozitivan odnos prema određenim objektima koje ocjenjujemo kao važne i za čije ostvarenje postoji izraženo lično angažovanje“. Ovdje treba naglasiti da su stavovi opštenitiji od vrijednosti i da su manje vezani uz određene pojave ili grupu pojava. Iz ovoga se može zaključiti da vrijednosti predstavljaju i stil življenja, a ne samo objekte kojima se u životu teži.

Vrijednosni sistemi predstavljaju naj opštenitije sisteme jer obuhvataju najšire oblasti, pojave, pojmove. Rezultat su čovjekovog nastojanja da bitna saznanja, aktivnosti, sredstva rasporedi na što čvršći, adekvatniji i cjelishodniji način. U vrijednosnim sistemima pojavljuju se osnovni elementi: vrijednosti, potrebe, ciljevi i sredstva. Iz potreba proizlaze ciljevi, a iz njih zajedno vrijednosti i sredstva. Vrijednosti prožimaju sve dimenzije života ličnosti (biološku, društvenu, materijalnu, duhovnu), ali su u psihičkom životu najizraženije. To posebno važi za sazajnu, emotivnu i motivaciono-voljnu dimenziju psihičkog života. Za proučavanje vrijednosti u psihičkoj dimenziji značajna je cjelokupna struktura i razvoj ličnosti. Vrijednosti izrastaju iz društvene i lične prakse i bitne su za razvoj i usmjeravanje ličnosti.

Prema Šušnjiću (1982: 110), ljudi ne moraju biti svjesni svog pogleda na svijet, ali obično se ponašaju kao da su ga svjesni. Pogled na svijet ne mora da se uči; on se usvaja iz duha vremena kao nesvjesni vodič u mišljenju, vjeronanju i vrednovanju. Pogled na svijet sadrži odgovore na pitanje ko sam, gdje sam, kamo sam se uputio, zašto i čemu živim itd. On nije istina već načelo svih posebnih istina i ključ za njihovo razumijevanje i vrednovanje. Na osnovu prethodno rečenog može se zaključiti da pogled na svijet nosi jedan smisao postojanja i vrednovanja života te bi posebno interesantno bilo dovesti u vezu stavove sportista sa njihovim pogledima na svijet.

Prema Radinu (Radin, 2001), neosporno je da vrijednosti imaju veliku usmjeravajuću funkciju u pogledu ponašanja. Osim što utiču na zauzimanje stavova nasuprot relevantnim društvenim problemima, one djeluju na samog

pojedince jer ga podstiču u sudovima i odlukama, pomažu mu u nastojanju da racionalizuje i oblikuje stavove i mišljenja, olakšavaju mu komunikaciju s drugima te predstavljaju važna uporišta u njegovom shvatanju društvene okoline. Upravo zbog mogućnosti kohezivnosti, grupne povezanosti i održavanja zajednice te razvoja novih ideja koje bi doprinijele razvoju društva i pojedinca, od velikog je značaja osvrnuti se na vrijednosti posmatrane sa gledišta sportista. Na osnovu navedenog uočava se važnost ispitivanja stavova sportista o vrijednosti sporta jer je očigledna važnost sporta kao jedne od odrednica psihološke i socijalne kategorije.

Motivacija

Pojedinac veliki broj motiva razvija kroz proces socijalnog učenja. Pojedini motivi obično se ne javljaju izolovano već se povezuju u složene motivacione cjeline i sisteme značajne bilo za biološki opstanak jedinke bilo za prednost njenog socijalnog života. Kada je u pitanju sportsko angažovanje, posebno se značajnim smatra podjela na unutrašnje i spoljašnje motive. Unutrašnji motivi su oni čiji su pokretači u nama samima, u našem organizmu ili u ličnosti i zadovoljavaju se samo aktivnošću koju su pokrenuli, te samo učestvovanje u izvođenju aktivnosti dovodi do zadovoljstva, ispoljavanja kreativnog odnosa, potvrđivanja sposobnosti, osjećanja lične vrijednosti itd. Nasuprot unutrašnjim motivima, spoljašnji motivi su eksterno podstaknuti i ne zadovoljavaju se toliko samim angažovanjem koliko rezultatima i nagradom koja se postiže (Dunđerović, 1996).

Teorije motivacije objašnjavaju uzroke i procese pokretanja angažovanja kako u svakodnevnim poslovima tako i u sportu. Postoje sadržinske i procesne teorije motivacije. Sadržinske teorije govore o sadržajima i vrstama motiva te polaze od pretpostavke da je najbitnije znati koji su to faktori koji čovjeka motivišu da radi. Ako znamo šta ga pokreće da se angažuje, tada možemo uticati na njegovo ponašanje. Procesne teorije motivacije proučavaju procese motivacije, te govore o tome kakvi su mehanizmi donošenja odluka, kakav je proces donošenja odluke da u nekoj situaciji nešto uradimo. Ako nam angažman u nekoj situaciji omogući da postignemo željeni cilj, onda ćemo se i angažovati. U tom smislu je naša aktivnost instrument za postizanje željene aktivnosti (isto).

Prema funkciji koju imaju u ljudskom ponašanju, svi motivi se dijele na organske i socijalne. Prvi se zasnivaju na tjelesnim, a drugi na psihičkim potrebama. Za socijalne motive je karakteristično da se mogu zadovoljiti

isključivo putem interakcije sa drugima, te da predstavljaju dinamičke snage društvenog ponašanja (Dunđerović, 1996). Socijalni motivi se mogu podijeliti u dvije grupe (Rot, 2002):

- 1) motiv usmjeren na obezbjeđenje lične egzistencije i afirmacije: motiv borbenosti, motiv sigurnosti, motiv za sticanjem, motiv za priznanjem i ličnom afirmacijom, motiv za samoostvarenjem, motiv za postignućem;
- 2) motivi usmjereni na povezanost sa drugim ljudima: gregarni motiv (potreba da se bude vezan za neku grupu), potreba za afektivnom vezanošću (potreba da se voli i da se bude voljen), motiv zavisnosti (potreba za podrškom i prihvatanjem), altruistički motiv (motiv da se drugima pomaže).

Samo uključivanje i izvođenje sportskih aktivnosti predstavlja činilac razvoja sportske motivacije u užem smislu, kao relativno trajnih dispozicija ličnosti koje predstavljaju i neposredne pokretače za daljnje sportske aktivnosti. Baveći se sportom, pojedinac zadovoljava niz ličnih potreba (da komunicira i da se druži, da ima ugled i da se osjeća srećnim i zadovoljnim), tako da bavljenje sportom može vrijednosnu orijentaciju pojedinca prema sportu „podići“ na nivo lične vrijednosti. Razvitak motivacije zavisiće od toga kako će pojedinac doživljavati svoju sportsku aktivnost, kako će reagovati na uspjehe i neuspjehe, pohvale i kritike, takmičenja i slično, a sve to zavisi od njegovih interesovanja, sposobnosti, težnji ka napredovanju i usavršavanju te stremljenju ka uspjehu (Dunđerović, 1996).

Motiv za postignućem je među motivima najsystematičnije istraživani. Nađeni su za njega posebni postupci utvrđivanja postojanja i mjerenja njegovog intenziteta. Ovaj motiv spada u socijalne motive usmjeren na obezbjeđivanje lične egzistencije i afirmacije. Mek Klilend (Mc Clelland, 1968) definisao je potrebu za postignućem kao težnju pojedinca da se takmiči sa nekim od standarda izuzetne uspješnosti. Pretpostavljao je da motiv za postignućem dolazi do izražaja u velikom broju različitih aktivnosti ljudi. Razvija se kroz socijalnu interakciju i ima veliki udio u postizanju uspjeha. Osobe kod kojih je razvijen ovaj motiv imaju karakterističan odnos prema poslu:

- preferiraju zadatke u kojima sami preuzimaju odgovornosti,
- postavljaju sebi umjerene i jasno formulisane ciljeve,
- značajno im je da dobiju povratnu informaciju o tome koliko su uspješni,
- teže da planiraju na duži rok,
- novac doživljavaju više kao mjeru uspješnosti,
- za njihovo samopoštovanje od izuzetnog značaja je postizanje uspjeha.

Na postojanje ovog motiva prvi je ukazao Mari 1938. godine, koji među dvadeset osnovnih potreba koje, prema njegovom mišljenju, postavljaju osnovne pokretačke snage aktivnosti ljudi ubraja i potrebu za postignućem. Određuje je kao dosta složenu potrebu koja se manifestuje u želji da se postigne nešto što je teško ostvariti, da se ovlada i manipuliše ljudima, stvarima i idejama; da se savladaju prepreke i dostigne nešto što se cijeni; da se takmiči sa drugima i da se istakne pred drugima, da se druge nadvise; da se ulaže dugo ponavljani napor da bi se ostvarilo nešto što je teško. Iz ovog Marijevog određenja proizlazi da potreba za postignućem ima dosta zajedničkog sa većim brojem motiva kao što su motiv borbenosti, motiv za prestižem, motiv za samopotvrđivanjem, motiv za dominacijom.

Potreba za postignućem odnosi se na dostizanje ili premašivanje određenog standarda kvaliteta. Orijentacija na veće sportske rezultate najizraženija je kod vrhunskih sportista čiji su ciljevi visok plasman na nacionalnim, evropskim i svjetskim prvenstvima. Veće izgleda za razvoj ovog motiva imaće sportisti sa određenim personalnim dispozicijama kao što su perceptivno-motorne i mentalne sposobnosti, veća spretnost koja je neophodna za određenu vrstu sporta, uviđanje bitnih detalja koje donose uspjeh, te kad postoje odgovarajući stavovi i percepcija o onome što rade.

Od velikog značaja je da sportisti imaju realnu sliku o sebi i drugima, da imaju vlastitu elaboraciju o onome što hoće, da su spremni na rizik, emocionalno uravnoteženi, uporni i odgovorni. Posebno je značajna personalna moć sportiste da sebi postavi ostvarljive ciljeve, da svoje aspiracije odmjeri prema svojim mogućnostima i realnosti postojeće situacije (Dunđerović, 1996). Situacija postignuća uključuje proces vrednovanja ishoda nečije aktivnosti u odnosu na određeni standard.

Ako se u okviru sportskog angažovanja razvoj i zadovoljavanje motiva postignuća zasnivaju na socijalno poželjnim vrijednostima, tada taj motiv postaje instrument za javljanje i zadovoljavanje niza drugih motiva (za prevazilaženje postojećih standarda, za proširivanje znanja i vještina, za druženje, kreativnošću) koji su bitni za realizaciju ličnih potencijala i samoaktualizacije ličnosti. Motivisuće faktore pojedinca dijelimo na faktore kompetencije (sposobnost, stručnost, iskustvo) i faktore ličnosti (stavovi i vrijednosne orijentacije, unutrašnja orijentacija na postignuće, samopouzdanje).

Drugačije negoli kod instinkata ili nagona, od motiva za postignućem se ne očekuje da takoreći sam od sebe postane aktivan i nametljiv. Pretpostavlja se da osoba na temelju prijašnjeg iskustva razvija opšte pretpostavke o uspjehu

i određena očekivanja i može na daljnji razvoj gledati s više sigurnosti ili pak zabrinutije, te u tome može emotivno manje ili više sudjelovati (Rheinberg, 2004).

Priroda uticaja faktora ličnosti, kao što su kompetencije i vrednovanje, zavisice ne samo od njihove interakcije sa socijalno-psihološkim faktorima (faktori društva i faktori sportske organizacije) nego i od njihove međusobne interakcije, pa i od interakcije unutar svake ove grupacije ličnih obilježja. Ako, npr., pojedinac loše vrednuje stil ponašanja trenera, loše će vrednovati i njegovu stručnost, sugestije i predložena rješenja i neće se dovoljno truditi da ih realizuje. Sportista će u zavisnosti od doživljavanja stvari i pojava u svojoj socijalnoj sredini (u klubu i društvu), te u skladu sa doživljajem svojih sposobnosti, uspostaviti sistem ciljeva i ocijeniti koliko se vrijedi angažovati, a sve to će odrediti intenzitet njegovog motiva sportskog postignuća.

Ciljevi postignuća:

1. kompetitivnost (procjena vlastitih sposobnosti u odnosu na druge, procjena napora uloženog u takmičenje, procjena napora kojeg je uložio protivnik);
2. sportska vještina (procjena trenutačnog postignuća u odnosu na ranija postignuća, procjena napora);
3. socijalno odobravanje (procjena napora).

Atkinson (1957) je razradio izuzetno dobar model koji je poznat kao model preuzimanja rizika. U situaciji ako se pretpostavi da je neko u situaciji u kojoj treba odabrati zadatke različite težine koje postavlja kao cilj za svoje aktivnosti, ono što osoba izabere označava se kao težina zadatka. Ako oni koji su uvjereni u postizanje uspjeha postavljaju realistične ciljeve, tada oni prije vide kako ishod neke radnje zavisi od napora i kako se kao posljedica vježbanja povećava vlastita sposobnost. To povlači da se uspjesi pripisuju vlastitoj sposobnosti naprotiv vremenski varijabilnim činiocima, posebno nedostatku uloženog napora.

Metod

Problem istraživanja

Osnovni predmet ovog istraživanja je sagledavanje prirode (smjera i intenziteta) opšteg stava sportista o vrijednosti sporta te ispitivanje relacija između motivacije za postignućem i opšteg stava o vrijednosti sporta. U okviru ovog istraživanja opšti stav o vrijednosti sporta ćemo posebno

analizirati kroz tri komponente stavova (kognitivnu, afektivnu i konativnu). Kognitivna komponenta opšteg stava bi se odnosila na znanja o objektima prema kojima postoji određeni stav. To može biti usko znanje koje nam omogućava da razlikujemo jednu pojavu od drugih, ali može biti i cio sistem saznanja. Afektivna komponenta podrazumijeva zadovoljstvo sportista situacijom u sportu. Konativna komponenta stava o vrijednosti sporta odnosila bi se na spremnost za dodatno angažovanje kako bi unaprijedili stanje stvari u sportu kojim se bave. U okviru socijalno-statusnih obilježja u ovom istraživanju ćemo analizirati vrstu sporta i materijalne prilike. U okviru psiholoških karakteristika sportista, analiziraćemo motiv sportskog postignuća i posebno percepciju instruktivnog stila ponašanja trenera.

Definisanje varijabli

Zavisne varijable: stavovi o vrijednosti sporta ispitani kroz kognitivnu, afektivnu i konativnu komponentu opšteg stava

Nezavisne varijable: motiv postignuća, vrsta sporta (odbojka, košarka, fudbal)

Instrumenti istraživanja

Skala za ispitivanje stavova o vrijednosti sporta konstruisana je za potrebe istraživanja. Utvrđene su metrijske karakteristike. Pouzdanost je utvrđena pomoću alfa Kronbah koeficijenta (Cronbach alpha) i iznosi 0.8465. Diskriminativnost je utvrđena postupkom „unutrašnje homogenosti testa“, odabrane su tvrdnje sa korelacijom 0.30 i veće, dok su one sa korelacijom 0.29 i manjom eliminisane. U konačnoj verziji skala ima 28 stavki, 17 koje se odnose na kognitivnu, pet na afektivnu i šest na konativnu komponentu stava, od kojih je 25 formulisano pozitivno, a tri negativno. Veći rezultati na skali pokazuju pozitivniji opšti stav, a manji na negativniji stav.

Skala za ispitivanje motiva postignuća preuzeta je od prof. dr. Jasne Bajraktarević. Iako je ova skala preuzeta u potpunosti, za ovo istraživanje provjerene su metrijske karakteristike skale kako bi se rezultati mogli koristiti za neophodna uopštavanja. Pouzdanost je utvrđena pomoću alfa Kronbah koeficijenta (Cronbach alpha) i iznosi 0.7672. Diskriminativnost je utvrđena postupkom „unutrašnje homogenosti testa“ i odabrane su tvrdnje sa korelacijom 0.30 i veće, dok su one sa korelacijom 0.29 i manjom eliminisane. U konačnoj verziji skala ima 15 stavki, od kojih su 13

formulisane pozitivno, a dvije negativno. Veći rezultati na skali pokazuju veći stepen motiva postignuća, a manji pokazuju niži stepen.

Uzorak ispitanika

Uzorak čine 162 ispitanika i to 76 fudbalera, 32 košarkaša i 54 odbojkaša, s tim što je 141 pripadnik muškog, a 21 ženskog pola. Ispitivanjem je obuhvaćeno četrnaest klubova (šest fudbalskih, četiri odbojkaška i četiri košarkaška).

Analiza rezultata

Distribucija rezultata stavova sportista o vrijednosti sporta

U ovom dijelu istraživanja prikazaćemo i tumačiti dobijene rezultate, interpretirati ih i izvesti odgovarajuće zaključke. Prvo ćemo predstaviti distribuciju kognitivne komponente opšteg stava koja se odnosi na saznanja i shvatanja te sudove o vrijednosti sporta. Nakon toga predstavimo distribuciju afektivne komponente stava koja se odnosi na zadovoljstvo opštim stvarima i pojavama u sportu te distribuciju konativne komponente stava koja se odnosi na spremnost sportista da se angažuje dodatno. Zatim ćemo ispitati prirodu povezanosti između pojedinih komponenti opšteg stava o vrijednosti sporta i motivacije te percepcije stila ponašanja trenera. Na kraju ćemo ispitati relacije socijalno-statusnih karakteristika i posmatranih komponenti opšteg stava.

Tabela 1: Frekvencije i procenti odgovora na skali kognitivne komponente opšteg stava o vrijednosti sporta

Tvrdnje	AS	U opšte se ne slažem	U glavnom se ne slažem	Neodlučan sam	U glavnom se slažem	Potpuno se slažem
Da se ja pitam, svako mjesto bi imalo sportsku dvoranu.	4.62	1 .62%	3 1.85%	9 5.56%	30 18.52%	119 73.46%

Želio bih da se moja djeca bave sportom.	4.62	5 3.09%	4 2.47%	7 4.32%	15 9.26%	131 80.86%
Sport doprinosi psihofizičkom unapređenju zdravlja.	4.57	4 2.47%	5 3.09%	2 1.23%	35 21.60%	116 71.60%
Bavljenje sportom omogućava postizanje uspješne komunikacije i saradnje sa drugima.	4.37	3 1.85%	3 1.85%	14 8.64%	53 32.72%	89 54.94%
Bavljenje sportom spašava omladinu od društveno nepoželjnog ponašanja.	4.35	1 .62%	7 4.32%	15 9.26%	51 31.48%	88 54.32%
Svaka škola bi trebala da ima svoj sportski klub.	4.32	4 2.47%	10 6.17%	10 6.17%	44 27.16%	94 58.02%
Kroz sport postizemo viši nivo zadovoljstva nego kroz druge aktivnosti.	4.28	2 1.23%	3 1.85%	18 11.11%	64 39.51%	75 46.30%
Kroz sportske aktivnosti razvijaju se sposobnosti neophodne za postizanje uspjeha u životu.	4.09	1 .62%	10 6.17%	18 11.11%	77 47.53%	56 34.57%
Sportisti uživaju veliki ugled u društvu.	3.95	5 3.09%	13 8.02%	23 14.20%	65 40.12%	56 34.57%
Bavljenje sportom omogućuje sticanje pozitivnog iskustva o drugim kulturama.	3.89	5 3.09%	9 5.56%	31 19.14%	71 43.83%	46 28.40%
Bavljenje sportom omogućava kontrolu agresije.	3.80	8 4.94%	8 4.94%	39 24.07%	61 37.65%	46 28.40%
Bavljenje sportom omogućuje sticanje materijalne sigurnosti.	3.27	12 7.41%	37 22.84%	35 21.60%	57 32.10%	26 16.05%
Bavljenje sportom onemogućava napredovanje u obrazovanju.	3.09	39 24.07%	26 16.05%	34 20.99%	36 22.22%	27 16.67%
U našem društvu postoje dobri programi razvoja interesovanja za sport.	2.83	27 16.67%	51 31.48%	26 16.05%	38 23.46%	20 12.35%
Finansijska ulaganja naše države su usmjerena ka sportu.	2.43	49 30.25%	46 28.40%	31 19.14%	21 12.96%	15 9.26%
U našem društvu se ništa ne radi na promociji sporta.	2.37	11 6.79%	19 11.73%	44 27.16%	33 20.37%	55 33.95%
Karijera sportiste je uglavnom neizvjesna.	1.94	4 2.47%	7 4.32%	30 18.52%	56 34.57%	65 40.12%

Analizirajući podatke iz tabele 2 trebamo skrenuti pažnju na 1, 13. i 17. ajtem koji su i uvezani. Na prvi ajtem je 71,60% ispitanika navelo da se potpuno slaže sa tvrdnjom da sport doprinosi psihofizičkom zdravlju sportista. Na 13. ajtem koji glasi: „Da se ja pitam, svako mjesto bi imalo sportsku dvoranu“, njih 73,46% je navelo da se potpuno slaže, te na 17. ajtem koji se odnosi na želju sportista da se njihova djeca bave sportom, čak je 80,86% ispitanika navelo da se potpuno slaže sa navedenom tvrdnjom.

Interesantno je navesti 3. ajtem koji se odnosi na tvrdnju da sport spašava omladinu od društveno nepoželjnog ponašanja na koji je odgovorilo da se potpuno slaže njih 54,32%, a samo 0,62% ispitanika je navelo da se uopšte ne slaže sa navedenom tvrdnjom. Ajtem 6 koji se odnosi na tvrdnju da se kroz sportske aktivnosti razvijaju sposobnosti neophodne za postizanje uspjeha u životu uglavnom je pozitivno ocijenjen. Naime 47,53% ispitanika je navelo da se uglavnom slaže i 34,57% da se potpuno slaže, a samo 0,62% je onih ispitanika koji se uopšte ne slažu sa navedenom tvrdnjom.

Kako je u teorijskom dijelu i naglašeno, zadovoljstvo opštim stvarima i pojavama u sportu potrebno je analizirati kroz afektivnu komponentu stava sportista prema pojavama koje su vezane za uslove u kojima treniraju, opštu situaciju u klubu, odnos prema saigračima itd.

Tabela 2: Frekvencija i procenti odgovora na skali afektivne komponente opšteg stava o vrijednosti sporta

Tvrdnje	AS	Uopšte nisam zadovoljan	Nisam zadovoljan	Svejedno mi je	Zadovoljan sam	Potpuno sam zadovoljan
Odnosom saigrača prema tebi	4.10	6 3.70%	10 6.27%	16 9.98%	59 36.42%	71 43.83%
Trenerom	4.06	7 4.32%	8 4.94%	18 11.11%	65 40.12%	64 39.51%
Vlastitim uspjehom u klubu	3.74	8 4.94%	19 11.73%	20 12.35%	75 46.30%	40 24.79%
Opštom situacijom u klubu	3.39	16 9.98%	28 17.38%	19 11.73%	75 46.30%	24 14.81%
Uslovima treninga i mogućnostima usavršavanja	3.27	15 9.36%	39 24.17%	23 14.20%	58 35.80%	27 16.77%

Na osnovu tabele 3 možemo vidjeti da su ispitanici približno ujednačeni prema stavovima o zadovoljstvu stvarima i pojavama u sportu, može se vidjeti da su ispitanici nešto više zadovoljni nego nezadovoljni stvarima u sportu. 31,48% nije zadovoljno situacijom u sportu, 32,72% ispitanika su bili neodlučni, a 35,80% je onih koji su zadovoljni. Vjerujemo da je i u ovom slučaju eksperimentalni faktor „strah od širenja glasina“ uticao na odabir pozitivnih stavova, a i pretpostavka konformističkoj orijentaciji. U većini slučajeva sportisti prave idealizovanu sliku kluba te procenat pozitivnih odgovora na ajteme koji odražavaju stepen zadovoljstva ne pokazuje stvarnu sliku stanja. U tabeli 4 možemo zapaziti da je 80,25% onih ispitanika koji su zadovoljni odnosom saigrača, što se može uzeti kao realna slika stvari. 79,63% ispitanika je navelo da je zadovoljno trenerom, što može potvrditi našu pretpostavku da sportisti smatraju da je veoma rizično iznositi mišljenje plašeći se da bi trener mogao imati uvid u rezultate ankete.

Polazeći od prethodne pretpostavke o zadovoljstvu stanjem stvari u sportu, za očekivati je da će postojati negativna povezanost između afektivne i konativne komponente jer nas i nauka i praksa upućuju na očekivanje da će se više ljudi angažovati da mijenjaju stvari i pojave kojima nisu, nego stvari i pojave kojima jesu zadovoljni. Međutim, u ovom istraživanju koje je vezano za psihologiju sporta treba imati u vidu motiv sportskog postignuća i odnos prema sportu. Trenutno zadovoljstvo i sobom i stanjem u klubu nije odrednica koja se može uzeti kao dovoljna da se prepusti pasivnosti.

Tabela 3: Frekvencije i procenti odgovora na skali konativne komponente opšteg stava o vrijednosti sporta

Tvrđnje	AS	Uopšte nisam spreman/na	Uglavnom nisam spreman/na	I jesam i nisam spreman/na	Uglavnom sam spreman/na	Sasvim sam spreman/na
Dodatno pružanje pomoći kolegama kako bi ovladali potrebnim sportskim vještinama	4.27	4 2.57%	6 3.70%	18 11.11%	48 29.63%	86 53.19%
Priprema termin-plana treninga, pravila ponašanja u klubu	4.16	7 4.32%	4 2.47%	19 11.73%	58 35.80%	74 45.68%
Razvoj saradnje među košarkaškim klubovima	4.06	2 1.23%	9 5.56%	32 19.75%	53 32.72%	66 40.74%

Priprema programa za uključivanje mladih u košarci	4.04	9 5.56%	10 6.17%	23 14.29%	43 26.54%	77 47.53%
Lično uključivanje u razne oblike dodatne edukacije (seminari, tribine, studijska putovanja) koji su vezani za razvoj košarke	3.95	6 3.70%	11 6.89%	26 16.05%	61 37.75%	58 35.80%
Stvaranje realnije slike u svojoj sredini o prednostima košarke i o situaciji u košarci	3.93	0	17 10.59%	28 17.38%	67 41.46%	50 30.96%

Analizirajući podatke u tabeli 6, vidimo da su na sve ajteme ispitanici davali odgovore koji upućuju na spremnost za dodatne aktivnosti. 73,55% ispitanika je dalo odgovor da su spremni na lično uključivanje u razne oblike dodatne edukacije (seminari, tribine, studijska putovanja) koji su vezani za razvoj sporta, 81,48% za pripremu termin-plana treninga, pravila ponašanja u klubu, a najveći procenat pozitivnih odgovora 82,82% je dat na tvrdnju: Dodatno pružanje pomoći kolegama kako bi ovladali potrebnim sportskim vještinama. Interesantno je spomenuti da je u prethodnoj distribuciji bilo izrazito zadovoljstvo saigračima, 80,25%, što govori u prilog dobrim odnosima u grupi.

Tabela 4: Korelacija mjera motiva postignuća sa mjerama opšteg stava o vrijednosti sporta

	Motiv postignuća	Opšti stav o vrijednosti s	Kognitivna komponenta	Afektivna komponenta	Konativna komponenta
Spearman's rho	1	.578(**)	.594(**)	.337(**)	.351(**)
	Opšti stav	1	.880(**)	.712(**)	.672(**)
	Kognitivna komponenta		1	.436(**)	.390(**)
	Afektivna komponenta			1	.455(**)
	Konativna komponenta				1

* $p < .05$ ** $p < .01$

Na osnovu rezultata u tabeli vidi se da postoji statistički značajna visoka pozitivna povezanost između nivoa motiva za postignućem i opšteg stava o vrijednosti sporta. Uzeli smo Koenov kriterijum za visinu povezanosti i vidi se da se sa 99% sigurnosti mogu tvrditi dobijeni rezultati, jer dobijeni koeficijent korelacije iznosi 0.578. Korelacija između kognitivne komponente opšteg stava i motiva za postignućem je visoko pozitivna, iznosi 0.594 i značajna je na nivou 0.01, što znači da sportisti koji imaju veći nivo motivacije za postignućem imaju i pozitivnije mišljenje o stanju stvari u sportu. Korelacija mjera motiva postignuća sa mjerama afektivne komponente opšteg stava je srednje jačine, iznosi 0.337 i značajna je na nivou 0.01, te isto tako korelacija motiva postignuća sa konativnom komponentom opšteg stava srednje je jačine, iznosi 0.351, što može da se tvrdi sa 99% sigurnosti.

Tabela 5: Relacije između vrste sporta i opšteg stava o vrijednosti sporta

Vrsta sporta	N	Mean Rank
fudbal	76	78.05
košarka	32	67.47
odbojka	54	94.67
Total	162	

Chi-Square; 7.535, df; 2, p;0.023

Na osnovu rezultata Kruskal-Volisonovog testa koji je primijenjen kao neparametrijski postupak za poređenje rezultata neprekidne promjenjive, ovdje motiva za postignućem za tri ili više grupa, ovdje vrsta sportova, može se zaključiti sa 95% sigurnosti da postoji statistički značajna razlika u opštem stavu o vrijednosti sporta kod raznih vrsta sportista, a po vrijednosti ranga se vidi da najveća vrijednost pripada odbojkašima.

Završna razmatranja i zaključci

Podaci koje smo dobili pokazuju izrazit stepen prisustva motiva postignuća među sportistima. Od motiva za postignućem zavise kognitivna, konativna i afektivna komponenta stava kao i opšti stav o vrijednosti sporta. Ispitanici koji imaju izražen motiv postignuća imaju pozitivan opšti stav, spremni su da ulažu dodatne napore kako bi unaprijedili stanje stvari u sportu, a s tim u vezi se može uzeti i afektivni odnos prema sportu. Naime, oni koji imaju visok motiv postignuća teže da ostvare postavljene, jasno precizirane i dovoljno visoke ciljeve.

Na osnovu dobijenih rezultata možemo zaključiti sljedeće:

Primijetili smo da motivacija za postignućem igra veliku ulogu u stavu o vrijednosti sporta te smatramo da bi psiholozi i ostala stručna lica trebala više raditi sa sportistima na podizanju stepena motivacije za postignućem koji se odnosi na intenzivno vježbanje, kontinuirano postavljanje visokih ciljeva i istrajnost, što su pretpostavke za uspjeh. Trebalo bi raditi i sa trenerima da bismo stvorili klimu za vrhunske rezultate u sportu.

Ako uzmemo u obzir da se motiv za postignućem odnosi na dostizanje ili premašivanje određenog standarda kvaliteta kao i orijentaciju na veće

sportske rezultate čiji su ciljevi visok plasman na nacionalnim, evropskim i svjetskim prvenstvima, veće izglede za razvoj ovog motiva imaju sportisti sa određenim personalnim dispozicijama kao što su perceptivno-motorne i mentalne sposobnosti, veća spretnost koja je neophodna za određenu vrstu sporta, uviđanje bitnih detalja koje donose uspjeh, te kad postoje odgovarajući stavovi i percepcija o onome što rade.

Literatura

1. Bajraktarević, J. (2004) *Tajne uspjeha u sportu*, Prosperitet D. D. za izdavačku djelatnost, Sarajevo.
2. Bandur, V., N. Potkonjak (1999) *Metodologija pedagogije*, Savez pedagoških društava Jugoslavije, Beograd.
3. Dunderović, R. (1996) *Psihologija sporta*, Fakultet fizičke kulture, Novi Sad.
4. Elliot, A. J., S. C. Dweck (2005) *Handbook of competition and motivation*, The Guilford Press, New York.
5. Havelka, N. (1995) „Vrednosne orijentacije učenika i njihova očekivanja od budućeg zanimanja“, *Psihološka istraživanja* 7, Institut za psihologiju, Beograd.
6. Havelka, N., B. Kuzmanović, D. Popadić (2004) *Metode i tehnike socijalno psiholoških istraživanja*, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd.
7. Krneta, D. (2005) *Socijalna psihologija*, Fakultet za poslovni inženjering i menadžment, Banja Luka.
8. McClelland, D. C., J. W. Atkinson, R. A. Clark, E. L. Lowell (1953) *The Achievement motive*, Appleton-Century-Crofts, inc., New York.
9. Morris, T., J. Summers (2003) „Sport Psychology: Theory, applications and issues, 2nd. ed., Wiley, Brisbane.
10. Olport, G. (1969) „Sklop i razvoj ličnosti“, Kultura, Beograd.
11. Pantić, D. (1977) „Vrednosti i ideološke orijentacije društvenih slojeva“, u: Popović, M. i drugi, *Društveni slojevi i društvena svest*, Centar za sociološka istraživanja Instituta društvenih nauka, Beograd.
12. Rheinberg, F. (2004) *Motivacija*, Naklada Slap, Zagreb.
13. Rot, N. (1990) *Opšta psihologija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Srbije, Beograd.
14. Rot, N. (2002) *Osnovi socijalne psihologije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
15. Zvonarević, M. (1976) *Socijalna psihologija*, Školska knjiga, Zagreb.